



## VII. A RÖVIDCSŐRŰ LÚD (ANSER BRACHYRHYNCHUS BAILLON, 1833) MAGYARORSZÁGON

Dr. Sterbetz István

A rövidcsőrű lúd első alkalommal 1940-ben jelent meg Magyarországon, majd további harminc év kimaradás után újabban egyre gyakrabban sikerült itt megfigyelni. Ismétlődő előfordulásai megkívánják az adatok áttekintő összefoglalását, amelyből világosabbá válhat rendszeresedő beáramlásának magyarázata.

Ez a lúdfaj szigetszerű elterjedéssel Kelet-Grönlandot, Izlandot és a Spitzbergákat (Svalbard) népesíti. A grönlandi és az izlandi populáció a Brit-szigeteken telet, a svalbardiak Dánia, Hollandia, Belgium és az NSZK északnyugati tengerpartjához vonulnak, IX. hó végétől májusig. Alkalomszerűen elköborló példányok a Szovjetunióig, Olaszországig, Spanyolországig, Madeiraig és a Kanári-szigetekig szóródtak szét (Bauer – Glutz, 1968; Timmerman, 1976; Cramp – Simmons, 1977; Ogilvie, 1978). Határaink közelében Ausztriából 1966–1968 időközében 7 esetben figyeltek meg 1–2 példányt (Leisler, 1969). Jugoszláviából (Bosznia-Hercegovina) 1905-ben egy példány lelőhelyét említik (Reiser, 1939). Romániában nagyon ritka téli vendégnek számít (Talpeanu – Paspaleva, 1973). Csehszlovákiában 1906 óta 9 esetben került elő, a Német Demokratikus Köztársaságban azonban 1956 óta már viszonylag rendszeres (Bauer – Glutz, 1968).

A magyarországi adatokat az 1. táblázat mutatja be. Az itt felsoroltakból az előfordulások ismert körülményei:

Balatonfenyvesen 1970. X. 14-én kukoricatarlón – a vetési ludak (*Anser fabalis*) tömegéből – vadászsákmányként került elő. Sumonyban 1977. III. 19-én látott példány halastavon volt. Rákoskerten 1980. V. 23-án megfigyelt magányos madár a friss szántáson álldogált. Tatán 1982. január végén az Öreg-tó (halastó) jegén néhány *A. fabalis* között látták. Tata és Kocs között 1983. III. 5-én kukoricatarlón – *A. fabalis*-, *A. anser*- és *A. albifrons*-ok alkotta – vegyes táplálkozó csapatban tartózkodott. A Hortobágy – Kunmadarason 1982. IV. 18 – V. 11. időközében látottak természetes sziki növény-társulásokon (*Eleochari – Agrosti – Alopecuretosum pratensis*, majd *Puccinellietum*) legelésztek erősen összetartó, tiszta csapatban. Számuk május elejétől fokozatosan csökkent, az utolsó 12 példány V. 11-én tűnt el. Tatán 1983. XII. 26-án az Öreg-tóra kora délután leszálló *A. fabalis* tömegében, de a vetési ludaktól elkülönült, tiszta csapatokban húzott be a Magyarországon egy alkalommal észlelt, eddigi legnagyobb mennyiség. Végül Biharugrán 1984. IV. 9 – 13. időközében a *Festucetum pseudovinae* vízjárásos, zsenge fűvén sikerült őket megfigyelni. IV. 13-án a megfigyelések megszakadtak, így nem sikerült megállapítani végleges eltávozásukat. Tatán 1984. XI. 27-én a tavon voltak.

1. táblázat  
Table 1

*A rövidcsőrű lúd (Anser brachyrhynchus) magyarországi előfordulásai*  
*The Pink-footed Goose in Hungary*

Lelőhely és időpont	Gyűjtött példány	Megfigyelt példány	Adatközlő
Nagykanizsa, 1940. I. 20.	1 juv. ♀		Keve, 1960
Balatonfenyves, 1970. X. 14.	1 ♀		Madártani Int. gy.
Sumony, 1977. III. 19 – 20.		2	Molnár, 1981
Hortobágy – Nagyván, 1979. IV. 4 – 12.		2	Kovács, 1983
Hortobágy – Kunmadaras, 1980. III. 13.		8	Kovács, 1983
Rákoskert, 1980. V. 23.		1	Haraszthy, 1980
Kocs, 1981. III. 1.		1	Bergh – Philippona, manuser.
Balatonlelle? 1981. XI. 3 – 7.		1	Keszler et al., 1982
Tata, 1982. I. végén		1	Upton, R. in litt.
Kocs, 1982. III. 1.		1	Bergh – Philippona, manuser.
Tata, 1982. III. 2.		3	Bergh – Philippona, manuser.
Hortobágy – Kunmadaras, 1982. IV. 18 – V. 11.		81	Kovács, 1983
Tata – Kocs, 1983. III. 6.		1	Bergh, in litt.
Tata, 1983. XII. 26.		25 + 10 + 5 + + 12 + 50	Sterbetz
Tata, 1984. II. 27.		1	Bergh – Philippona manuser.
Kömlőd, 1984. II. 27.		2	Bergh – Philippona manuser.
Zsámbék, 1984. II. 29.		2	Bergh – Philippona manuser.
Biharugra, 1984. IV. 9 – 13.		13	Sterbetz
Biharugra, 1984. IV. 10.		2	Sterbetz
Tata, 1984. XII. 27.		7 + 15 + 22	Sterbetz

A hazai adatokból egyrészt az tűnik ki, hogy a rövidcsőrű ludak alkalmi vendégként, más vadlúdfajokhoz csatlakozva jutnak el időnként a Kárpát-medencébe is. Ennek esélyét fokozza a holland és a magyar vetési lúd telelőhelyei közötti rendszeres *A. fabalis* forgalom, amelynek 15 – Hollandiában jelölt és Magyarországon megkerült – láb- vagy nyakgyűrűs példány a bizonyítéka (Madártani Intézet adattára). Másrészt azonban a nemegyszer huzamosan is elidőző, önálló, népes csapatok azt valószínűsítik, hogy ez a faj vonulási – telelési időszakban újabban kelet felé is kezdi kiszélesíteni mozgási körét. A szomszédos országok adatainak időbeni eloszlása ezt a felvetést megerősíti.

E jelenség magyarázatához a klasszikus telelőhelyek viszonyait is mérlegelni kell, amelyekhez úgy látszik, ezt a fajt nem fűzik túlságosan erős hagyományok. Az agrárterületeknek gyakran változó életkörülményei és az országonként vagy tartományonként eltérő vadászati megterhelés miatt a rövidcsőrű ludak az Északi-tenger partvidékén időről időre átesoportosulnak (*Ringleben*, 1950; *Daas*, 1963; *Bauer – Glutz*, 1968). Ugyanakkor a tömegviszonyok vál-

tozása is elgondolkoztató. A telelőhelyeken végzett rendszeres számlálások szerint a Brit-szigeteken mintegy 75 000–82 000, a svalbardi populációból az északi-tengeri téli szállásokon pedig 15 000–25 000 példány között hullámzik jelenleg a rövidcsőrű ludak átlagmennyisége (*Timmerman*, 1976; *Ogilvie*, 1982). Ez a világállomány az utóbbi ötven év során tapasztalt folyamatos gyarapodás eredménye. A svalbardi populáció először 1931 táján kezdett emelkedni, majd az ötvenes évek elején ez az irányzat felerősödött olyannyira, hogy a dán telelőhelyeken 1931–1955 időközében megháromszorozódott a rövidcsőrű ludak mennyisége. A Brit-szigeteken 1950-ben 30 000 volt a telelőátlag, 1980-ban már 95 000 körül alakult a csúcs (*Kate*, 1958; *Webbe*, 1958; *Lebret*, 1959; *Fog*, 1963, 1971, 1976; *Boyd–Ogilvie*, 1969, *Kerbes–Ogilvie–Boyd*, 1971; *Norderhaug*, 1971; *Melthofte*, 1973; *Owen–Campbell*, 1974; *Ogilvie–Boyd*, 1976; *Timmerman*, 1976, 1977; *Ekker*, 1981; *Roth*, 1981; *Madsen*, 1982; *Ogilvie*, 1982).

Ez az észak-atlanti térségben tapasztalt jelenség nem szorítkozik egyedül a rövidcsőrű lúdra (egyéb fajok esetében is megnyilvánult). Legfeltűnőbb példái az izlandi nyári lúd (*A. anser*) populációjának megerősödése, amelynek a Brit-szigeteken telelő példányai 1950 táján még 30 000 körül alakultak, de 1980-ig mennyiségük 90 000-re emelkedett (*Ogilvie*, 1982a). *Owen* (1982) a svalbardi apácaludak (*Branta leucopsis*) Angliában telelő példányainak megkétszereződését mutatta ki 1978–1981 között. A kis hattyú (*Cygnus columbianus bewickii*) telelési viszonyai is megváltoztak. Ennek tudható be, hogy amíg a hetvenes évek előtt mindössze egyetlen, 1899-ből származó adat képviselte ezt a fajt Magyarországon, 1975–1981 időközében további 5 esetben 16 példányt igazoltak itt (*Bankovics*, 1979; *Bányavári–Aradi–Fintha*, 1981).

Feltételezhető, hogy ezek az egybehangzóan gyarapodásról tanúskodó számok a szaporodást és a telelést kedvezően befolyásoló időjárási tényezőknek, a javuló táplálékviszonyoknak, az egyre több helyen kíméletesebbé váló vadászatnak és a sikeres természetvédelmi gyakorlatnak is köszönhetőek. Populációs hullámzásokról azonban – annak tartósságát illetően – nehéz jóslatokba bocsátkozni. Mi sem mutat rá erre jobban, mint a rendszertanilag mindmáig tisztázatlan rózsás lábú vetési lúd (*Anser neglectus* Sushk.) esete, amely a század elején inváziós méretekben telelt Közép- és Kelet-Európában, majd a harmincas évektől összeroppanva kezdett fogyatkozni, ma pedig már a világ legkritikább vízimadarai közé tartozik (*Sterbetz*, 1981). Az viszont nem kíván különösebb bizonyítást, hogy az állományingadozások hullámcúcsainak közelében természetesen nagyobb az érdekelt fajok fészkelési és vonulási szétszóródása is.

Bármennyire is feltűnő a rövidcsőrű lúd előfordulási adatainak közép-európai, illetve magyarországi gyakoribbá válása, az eddigi statisztika még elégtelen ahhoz, hogy ebből messzemenő következtetésekhez juthassunk. A jelenség azonban kifejlődő folyamatot valószínűsít, ezért a vadlúdmegfigyelések és a vadászszakmány meghatározása során az *Anser brachyrhynchus* példányok jelenlétére fokozott figyelmet kell fordítani.

A dolgozat lezárva: 1984. V. 10-én.

A szerző címe:  
Dr. Sterbetz István  
H – 1131 Budapest  
Fivér u. 4/a

- Bankovics, A.*: (1979): First occurrences of Bewick's Swan (*Cygnus bewickii*) in Hungary. *Aquila*. 85. p. 125–126.
- Bauer, K.* – *Glutz, U. v. B.* (1968): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Bd. 2. Anseriformes. Akad. Verl. Frankfurt a. M. p. 104–108.
- Bergh, L. M. J. van den* – *Philippson, J.*: The occurrence of geese at Tata in the West of Hungary. (Kézirat. Érkezett: 1984. III. 19.)
- Boyd, H.* – *Ogilvie, M. A.* (1969): Changes in the British wintering population of Pink-footed Goose from 1950–1975. *Wildfowl*. 20. p. 33–46.
- Cramp, S.* – *Simmons, K. E. L.* (1977): Handbook of the Birds of Europe, Middle East and North Africa. Univ. Press. Oxford. I. p. 397–403.
- Daas, H. D. I.* (1963): Das kleine Rietgans als intergast in Nederland. Rijkinstituut voor Veldbiologische Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud. (Manuskri.)
- Dénes J.* – *Bányavári I.* – *Aradi Cs.* – *Fintha I.* (1981): Faunisztikai adatok. Madártani tájékoztató. I–III. 26. p.
- Ekker, A. T.* (1981): The Pink-footed Goose on Spitzbergen. *Var Fuglefauna*. 4. p. 104–107.
- Fog, M.* (1963): The migration of geese through Denmark. *Dans Orn. Forenings Tidsskrift*. 58. p. 147–165.
- Fog, M.* (1971): Haunts in Denmark for White-fronted Goose, Bean Goose and Pink-footed Goose. *Dan. Rev. Game Biol.* 6. (3) p. 12.
- Fog, M.* (1976): Gasetallinger 1975–76. *Dansk Wildt*. p. 15–16.
- Haraszthy L.* (1980): Rövidcsőrű lúd megfigyelése. Madártani Tájékoztató. XI–XII. 26. p.
- Kate, C. G. B.* (1958): Nabeschonwingen over het voorkomen van de Kleine Rietgans in Nederland. *Limosa*. 31. p. 129–133.
- Kerbes, R. A.* – *Ogilvie, M. A.* – *Boyd, H.* (1971): Pink-footed Geese of Iceland, Greenland: a population review based on an aerial survey of Pgórsárver in June 1970. *Wildfowl*. 22. p. 5–17.
- Keszler Z.* – *Szatori J.* – *Szollár A.* (1982): Faunisztika néhány sorban. Madártani Tájékoztató. XI–XII. 242. p.
- Keve A.* (1960): Magyarország madarainak névjegyzéke. Budapest. 18. p.
- Kovács G.* (1983): Rövidcsőrű ludak a Hortobágyon. Madártani Tájékoztató. I–VI. 31–32. p.
- Lebret, T.* (1959): The decrease of the Pink-foot in Zeland. Netherlands. *Limosa*. 4. p. 193–199.
- Leisler, B.* (1969): Neuere Feststellungen seltener Feldgans (*Anser*) und Meergans (*Brantha*) Arten in Neusiedler Seegebiet. *Egretta*. 1–2. p. 53–57.
- Madsen, J.* (1982): Observation of the Svalbard population of *Anser brachyrhynchus*. *Aquila*. 89. 123–140. p.
- Melthofte, H.* (1973): The Migration of Geese Anserinae at Blawandshuk. N. Jutland, 1963–1971. *Dans Orn Foren Tidsskr.* 67. p. 35–41.
- Molnár I.* (1981): Faunisztikai adatok. Madártani Tájékoztató. I–III. 27. p.
- Norderhaug, M.* (1971): The present status of the Pink-footed Goose in Svalbard. Norsk Polarinstitut Arbok, 1969. Oslo. p. 55–69.
- Ogilvie, M. A.* – *Boyd, H.* (1976): The numbers of Pink-footed and Greylag Geese wintering in Britain: Observations 1969–1975 and predictions 1976–1980. *Wildfowl*. 27. p. 63–76.
- Ogilvie, M. A.* (1978): Wild Geese. Berkhamsted, T. & A. D. Poyser Ltd. p. 190–198.
- Ogilvie, M. A.* (1982): The status of the Pink-footed Goose (*Anser brachyrhynchus*). *Aquila*. 89. p. 127–131.
- Ogilvie, M. A.* (1982a): The status of the Greylag Goose in Britain. *Aquila*. 89. p. 23–25.
- Owen, M.* – *Campbell, C. G.* (1974): Recent studies Barnacle Geese at Caerlaverock. Scot. Birds. 8. p. 181–193.